

Éden és Gecsemáné.

És így van megírva: Lőn az első ember Ádám élőlélekké Az utolsó Ádám meg-elevenítő szellemmé.

De nem a lelki az első, hanem az érzéki és azután a lelki.

I. kor. XV. 45, 46.

Nagy és szent volt Ádám születésének napja, ha nem egyébért, már csak azért is, — hogy ő volt az első ember s hogy élő lelke volt. Az őseember lelkére tett hatásokat, melyeket az örökös sötétség megszűnése után abban a föld felszínének zöld pázsitja felidézett, még egyszer átélni sohasem lehetett. Egyetlen emlék vagy remény nélkül, de erőinek teljességével; a látottak magyarázásához minden tapasztalat nélkül, de az értelem teljesen nyitott szemével; mikor körülötte minden új s mégsem meglepő, mert semmisen régi; azokkal a kezdetleges eszközökkel bocsátotta el Isten az embert, melyekkel a tanulatlant mindig tanulékonyrá tette. Ott hagyta, hogy mint lakóhelyének vándorutasa, a természet élettelt telt néma beszédét megértse, hogy az őseredetinek a naponkint változóval összezavartságából, a mozdulatlanból és változóból, álomból és valóságból (neki mindkettő valóság), a déli nap forróságából s a sötét éj hűvösének leszállásából, a nyár záporából s a tél hótakarójából valami rendfélét kibogozzon s felismerje elemi törvényeit a helynek, amelyen lakik.

Őt érzékének s értelme felfogó képességének segítségével gyorsan jön rá arra, hogy hol van, honnan jött s milyen a körülötte elterülő táj képe. Miként jött létre a teremtett világ szinpada, miként találta meg térben és időben helyét annak minden tárgya s mi indította az embert azoknak figyelembevételére s törvényeik iránt engedelmességre. Mint külső világ tanítványa megkapja az oktatást arra, hogy miként lehet úrrá fölötte — az engedelmeskedés fegyelmezettsége kifejleszti ural-

kodáshoz szükséges képességeit. Az emberi megfigyelés nyitott szemei előtt a természet elbájoló szépsége meghajlik, hogy engedelmes szolgájává legyen az embernek, teljesítse szükségleteinek parancsát, szolgálatába állítván változatlan törvényeit s kimeríthetetlen erejét. Emberi nemünk ősatyjának s gyermekeinek adatott eszerint az, hogy elméjének láthatatlan erejével meghódítására induljon az érzésekkel tapintható világnak s igájába fogja a földet. A természet elemeinek az első figyelmeztetést adja arra, hogy emberéletet kell szolgálniok s megkapják az első indítást arra a hajlékonyságra, mellyel ma órák pontosságával végzi a szántást, fonást és szövést. E kitermelés előtt álló világ, étellel és értelemmel telt lélek számára mi lehetett más, mint maga a Paradicsomkertje? S a föld legelső lakója előtt mi más feladat állhatott volna, mint a környező világegyetemben felkutatása annak, hogy melyek azok az áldások, mik előtt kebelét meg kell nyitnia. Méltán kezdődik a Biblia életünk járatlan ösvényü kertjének történetével, az Édenkert leírásával. Akárhogy nézzék és fejezzék ki a geológusok — teljesen helytálló az a megállapítás, hogy ez a nap azonos a világ teremtésének napjával. Mert amíg ezzel az eszmével telített lélek nincsen, addig emberi értelem szerint felfogható világegyetem sem lehet. Mózes nem az ő krokodilok s azóta kiveszett halak világának képét akarta megörökíteni, nem is az ősvilági óriás hüllők és mammuthok eredetének történetét akarta rendszerbe foglalni, hanem annak a világegyetemenek képét rajzolta meg, melyet emberi elme alkot benn magában és terjeszt maga körül. E világ kialakulásának ideje azonos teremtése idejével. Mert ha az ember más, akkor a világ képe sem ez s ha egyáltalán nem létezik, világképe sincs. Ádám születésének napjával egykoru mindaz, ami a világegyetem gazdag tárházában ünnepélyes és szép.

Nagyobb s ennél mégis csak szentebb volt Krisztus születése napja; ama „második embernek“, vagy amint Pál apostol mély értelemmel fejezi ki, az „az utolsó Ádámnak“ születése napja, aki „elevenítő lélek“ s első szülője lett egy új emberfajtának, a lelki embernek. Isten keze új világba helyezte őt, azzal a megbízással küldvén el, hogy felkeresse e világnak járatlan csendes útjait — hasznára fordítsa és áldássá tegye világosságát, virrasszon és pihenjen sötétében s romlatlan isteni ösztöneivel felfedezze virágait, gyümölcseit, forrásait és vizeit. Az emberi lélek járatlan rengetege ez a benső világ, hol a

lelkiismeret ködös világában rejtőzik el Isten s ősi, megmérhetetlenséghez illő, sejtelmes hangon beszél. Ennek a világnak első lakója és ihletett magyarázója Jézus volt. Neki adatott az, hogy ne csak az emberi élet környezetét lássa és figyelje, hanem belemélyedjen abba s felszínre hozza belső tartalmát. Ne csak azt fejtse meg, hogy kicsoda az ember természetileg, hanem hogy kicsoda szellemileg. Ne csak testi erejének és ügyességének előnyeit, hanem hogy megértse és irányítsa bánatát, reménykedését, küzdelmét, szeretetét, gyarlóságát és imádságát. Nem annak felfedezése bizatott rá, hogy mennyi áldás befogadására tudja megnyitni kebelét, hanem annak megmutatása, hogy mennyi szeretetet tud nyújtani szívéből másoknak, mennyi fényt tud vetíteni a világra hitéből és lelkiismeretéből, hogy szentté tegye a földet s megjelölje azon Istenben való bizalmának magaslatait, hogy megmutassa nekünk az Atyát. De nem úgy, mint ki üzemben tartja a világ gépezetét s mi rendelkezéseinek engedelmeskedünk, hogy azokat hasznunkra fordítsuk, hanem mint szent lelket, végtelen célok elérésére ébresztvén bennünk vágyakat, imára és alázatos reménykedésre indítván gyarlóságunk érzetében, a Legszentebbnek segítségével és könyörületével állván mellettünk mindaddig, amíg igazak vagyunk. S ha indulataink az észrevevés üvegének színe szerint közeliak, kicsinyek és földiek — távoliak, végtelenek és égiek, minden dolognak képét ezeken át látjuk meg, mennyire jogos Pál apostol ítélete, aki Krisztus munkáját „újjáteremtés” művének nevezi. Az, aki látószert alkot, eget és földet hív elő a végtelenségből; az aki lelket alakít bennünk, a világegyetemet idomítja és Istent mutatja meg. Mint a természeti ember nélkülözhetetlen bölcsője tiszták és verőfényesek lehetnek Édenkertjének ösvényei, mégis kevésbé szentek, mint Betlehem uccái és Názáreth mezői. Mindkét esemény jellegét minden kapcsolatában abban látjuk, hogy „csak azután” jött a lelki. Mikor az első ember hallotta a Legmagasabbnak hangját és lépteit, kinn fák között volt s ez természetes, mert nem anyának vagy otthonnak, hanem Isten természeti erejének volt gyermeke. Mikor Jézus meghallotta az Atyának hangját, az a lélek ünnepélyes szózata volt, mely mindig emberi indulat és bölcsesség kifejezője — a megkülönböztetés teljesen találja azt, aki attól az anyától született, aki sok mindent szívébe zárt — s kit az isteni szeretetnek ama Legnemesebbje adott nekünk, amely egymagában áll mint olyan, melyből nagy és nemes természetek nyerték lelki tápláló erejüket.

Mikor Ádám az élet kertjébe lépett, a föld örvendett és ünne-
pelt, mikor Krisztus született, angyalok tettek bizonyoságot az
örömről s az ének az egekből hangzott. Az „első ember” le-
igázta a természeti világot; az „utolsó ember” a halhatatlanság
egét hódította meg.

Embertársak és Keresztény Testvérek, mindnyájunkban
ott van Ádám és ott van Krisztus. A természeti és a lelkiember,
mint emberi nemünk atyjának és hitünk szerzőjének kölcsönös
jelképei. Egymásután következésüknek, valamint hivatásuk ter-
mészetének sorrendjében. Érzésünk, értelmünk és tettekészsé-
günk erejével kapcsolatban állunk környezetünkkel s legyőzzük
a külső és határolt természetet; ezekkel vesszük el és sokszo-
rozzuk meg a Gondviselés áldásait, melyekkel minket boldogít-
ni kíván. S ha halványan is, lelkünkben élnek a magasabb vá-
gyak és indulatok, hit és alázatosság, remény és szomorúság,
melyek földi kereteink határain túl visznek s a végtelenségnek,
amelyben élünk, sugárvonalaira mutatnak. Egyik arra az útra
vezet, melyen ismereteinket szerezzük, másikkal visszatérünk
önmagunkba és rájövünk tudatlanságunkra. Egyikkel leigázzuk
a természetet, másikkal szolgáljuk Istent. Egyik erre az életre
kárhoztat minket, másikkal a halálon túlra tekintünk. Egyikkel
megszerezzük a boldogságot, az eszességet és ügyességet, má-
sikkal a bölcseséget, szentséget és igazságosságot. Egyikkel hely-
zetünkre és minden körülményünkre a megélhetés szemével te-
kintünk, másik mindezekre a szeretet szemével tekint. Első és
közvetlen célunk az kell legyen, hogy miként Ádám, úrrá legyünk
lent, utolsó pedig az, hogy miként Jézus, munkatársakká legyünk
fennt. Röviden az emberiség szent feljegyzéseiben talált leírá-
sokhoz hasonlóan, az egyéni lélek történelmi folyamaton megy
át s hogy képességeihez hű maradjon, újjáteremtés korszakába
kell áthaladnia. És minden nemes élet hasonlóan a Bibliához,
(mely az „élet könyve”) Paradicsommal kezdődik és Éggel vég-
ződik.

Mielőtt Krisztussá lett volna Jézus a pusztába vitetett,
hogy megkísértessék. Mibennünk is mielőtt a Messiás — a lélek-
ben az isteni küldetés — erejét éreztetni kezdené s szava csen-
gő és erős lenne magányos és komoly harc kell megvívassék
a bűn csábító erejével, hogy emberségünk mélységeibe beköl-
tözzék az istenség, a természeti embernek lelkivé kell átalakulnia
s ez átalakulás nem megy simán. Gyermekkorunkban Isten
teremtett világában gondtalanul élünk az Édenkert lombjai

alatt, abban a gyümölcsös kertben, melynek művelése munkát nem kíván s kevés önmeztartóztatáson kívül alig kell tennünk egyebet a gyümölcs leszedésénél és elfogyasztásánál. Az ajkaknak visszatartása a tiltott gyümölcsöktől, a tartózkodás a cselekvés legmagasabb foka; ahelyett hogy a lélek gondját és munkáját arra fordítaná, hogy a természet vagy élet kenyerét megkeresse és gyarapítsa. S hányan vannak, kiknek valami ehez hasonló ünnep egész végig az élet, gyermekségük megmarad bár annak minden ártatlansága elveszett s mint olyan kerten sétálnak az életen végig, melyben semmittevással szednek gyümölcsöt, Paradicsomban, mely üres és már nem szent, mert nem cseng benne Isten szava. De mindnyájunk számára eljön az idő, mikor felébred bennünk a felelősség érzete s szemrehányással illet a könnyü életért, figyelmeztetvén, hogy csak egyszer élünk s gyorsan telnek napjaink; Isten kebelén vagyunk mindenütt s életünk örökkévalóságig emelkedhet. Parancsolja, hogy önzésünk és tétlenségünk szövedékeiből szabadítsuk ki magunkat, szedjük össze erőinket, lépünk a cselekvés terére s ha nem is sok, amit tehetünk, tegyük azt komolyan és odaadással. A szokás kényelme és a szabadító isteni indulat között sokszor félelmetes mibennünk az összeütközés. Életküzdelmünknek sok lapja lesz letarolttá, mint a holttenger partja. Lelki elmélyedésünk legesendesebb órái lesznek könnyessé s ég és pokol küzdelmének terméketlenné tett színhelyén maradunk, hogy utolsó óránkig gyászoljunk. De ha hűségesek vagyunk a lélekhez, mely szól mihozzánk, „nemcsak kenyérrel él az ember“; ha csendesen leszállunk büszkeségünk hegycsúcsáról, (mit a bűn szentté tenni próbál s temploma tornyának nevez); ha alázatos útjait járjuk annak, kit képzelődésünk sem láthat másnak, mint aki volt; ha a világon a rossz hatalma előtt térdet nem hajtunk, ellenben mikor a rossz szellem támadása kihív, a Legszenttebbnek színe előtt hajlunk meg; úgy találjuk, hogy angyalok jönnek szolgálatunkra; a pusztítás egyszerre eltűnik s a letarolt mezőn rózsák nyílnak; kertben vagyunk újra, mely nem földi, hanem az Úré s legistenibb béke helybenhagyó szózata tölti be. Félelünk és gyengeségünk percei erőt teremnek s ha nem volna pokol, hogy megkísértsen, ég sem lenne, hogy minket megáldjon. Kétségünk és remegésünk keresztüzéből előtörünk, hogy örömmel vállaljuk hivatásunkat, felettünk Isten kibeszélhetetlen védelmével s szeretetének bennünk elrejtett életével.

Aki nekünk az Evangéliumot adta, Szenvedések Embere

volt. Boldogság örömhírét közlő ajkainak hangját szenvedések tették lággyá. Szívünket irányító gondolatainkkal sem állunk másképpen. Ami szent, annak felavatott hirdetőjévé Krisztus mi bennünk sem lesz, ha szívünk nagyon meg nem ismerte a szenvedést. Könnyeken keresztül lesznek legtisztábban láthatókká Ég és Isten s könnyek nélkül aligha lesznek egyáltalán láthatókká. Nem úgy értem ezt, mintha az embernek, mielőtt vallásossá lenne, nyugalmáról és barátairól le kellene mondania. Sok keresztény hord kebelében imádságos szívet, megpróbáltatások átélése nélkül is. Sőt esetek vannak, mikor megpróbáltatások átélése után is kemény és hideg marad a szív. De hogy általában véve csapás és veszteség súlya az, ami felébreszti bennünk az Istenségnek szunnyadó gondolatát, melyben oltalmat keresünk, ennek megmutatására elégségesek minden idők vallásossága, nyelvbeli kifejezéseinek s az imádságnak halál és megpróbáltatás óráival való összekapcsolódásai. A külső csapásnak ez a hatása csak különös esete annak az általános igazságnak, hogy mikor végtelen indulatok és törekvések erős nyomást gyakorolnak életküzdelmünkre, a lélekben akkor keletkezik a vallás. Önző, üres lelkekben ez is csak akkor áll be, mikor erőszakkal nagyon drága kincsük vétetik el. Lelki kapcsolatuk (mely végtelen) a halál kérlelhetetlen fellépésétől megdöbben (bár megelőzőleg jól ismerte ezt), hiábavaló sirással kopogtat emberségünk kegyetlen határoltságánál, a válasz a tulsó oldalról megfejthetetlen titok. De Jézusra nem ez a szomoruság nehezedett s a szomoruságnak nem e neme az, mely a jó és hűséges lelkekre száll. Azonkívül ami embertestvérünket kedvessé teszi számunkra, emberi természetünknek sok más megmérhetetlen indulata van. Bennünk él s nemes szivekben szüntelenül feltör sóvárgás igazság után, a gyönyörködés a szépségben, tiszteletteljes meghajlás emberi kiválóság előtt. A lelkiismeret magasabbra szólító parancsa, mely szüntelen többre készlet, de célhoz juttatni nem tud. S van egy benső és láthatatlan fájdalom, e végtelen vágyaknak ösztönszerű feljajdulása, melyből mint forrásból szakad föl a hitnek és imádságnak legmagasabb neme. Annyira, hogy senkisémet gondolhat Krisztusra, bármennyire vidám volt emberekkel való érintkezésében, annak elhívése nélkül, hogy titkolt szomoruság volt lelkében, melyet észrevenni csak magányában végzett imádságaiból lehet. Kik a boldogságban látják az életküzdelem célját, e tapasztalat figyelembevétel nélkül szokták beállítani a val-

lásosságot, mint valami különösen kellemes dolgot. Azok, akik keresztény élet után való törekvés iskoláját járják, a vallásosságunk Hébe ruhájába öltöztetett e leírását hamisítványként dobják el maguktól, azt hirdelve, hogy van valami, ami a boldogságnál sokkal magasabban áll. Gondolkozás, mely mindig tele van mások gondjainak és bajainak felvételével; érnélküli szeretet, mely sokszor könnyekre készlet; Istennel és kötelességgel imádságos összekapcsolódásban élő lelkiismeret, melyben az örömnél mindig több a gyarlóság érzete. Ha a boldogság kívánságok kielégülését jelenti (és én csak ezt az értelmezést fogadom el), akkor nagyobb ennél a vallás, mely nem vágyak teljesülése, hanem lelkileg szüntelen magasabbra emelkedés vágya. A valóság az, hogy el kell telnie életünk legboldogabb korszakának, mielőtt hit és remény mélységes titkaiba belemerülhetnénk. A gyermekkor ártatlan kívánságai, a határok közé szorított küzdelem boldogsága, nem lépik át az adottságok határait. A Paradicsomkertjének boldogsága ez, mely nem törődik azzal, hogy mi van az élőkerítés zöld bokrain kívül. Csak, ha gyarlóságunk és fájdalomunk érzetében a béke kapuján kiléptünk s lomb és virág helyett tövissel szegélyezett útakon haladunk, zöld pázsiton való pihenés helyett az élet porában szomjuságunk epezt, gyarlóságunkban és halandóságunkban ismerjük meg halhatatlan erőnk s földi száműzetésünkben érezzük meg az egek védelmét. Krisztusnak, a szenvedések emberének lelkülete csak ekkor adja meg az újjászületésnek azt az örömet, a melyet könnyeken át nyujt nekünk. Előzőleg a halál be sem lépett gondolkozásunkba; s mi most beléptünk halhatatlanságunk tudatába. Előzőleg akaratunkat olyan törvény tartotta fogva, melyet megtartani nem tudtunk; s most megújult szeretet emeli magasra akaratunkat, mely túl megy a törvény megtartásán; melynek szabad lendülete túl megy minden parancson, minden tekintélyhiten; s mindeneket remél, mindeneket hiszen, mindeneket eltür; sőt Krisztus által, aki megerősít, mindeneket cselekedni tud.

Természet gyermekei, mi Isten gyermekei is vagyunk. A föld életadó erejéből származunk, de egek dicsőségébe kell emelkednünk. Életsorsunk vérszerint Ádámhoz köt, de hogy lélekben Krisztussal eggyé legyünk, arra isteni szabadság adatott nekünk, mert hogy e szabadság tudatossá lett bennünk, azt megtagadni nem tudjuk. Mint ellenség fog minket kísérni s rólunk szemét levenni nem fogja addig, amíg mint angyalnak arcára

tekintünk. Birtokunkban van annak feltétele, hogy életküzdelmünk istenivé legyen. Számunkra többé közömbös nem lehet életünknek gyümölcstelen terméketlenségben töltése. Dicsőséggel együtt a keresztet kell választanunk. Éden kertjének déli pihenő órái helyett Gecsemáné kert éjféli óráit kell átvirrasztanunk. Szenvedéseken át lehetünk tökéletessé, miként nagy lelki vezérünk. Éjszaka küzdelme hozza meg a reggel nyugalmát; szenvedés készít elő az isteni erő megnyerésének napjára s imádkozás megváltásért, ad erőt kitartásra. S míg a habozónak a keresztkordozása nehéz, a bizva-bizónak könnyű. A Szenvedések Emberének hűséges utódai a megpróbáltatásokon felülemelkednek s el nem buknak. „Elvégeztetett“, e szavakkal válnak meg a világtól s a halál némaságán keresztül jutnak „Isten békességébe“.
